

Háda Béla:

A Srí Lanká-i polgárháború történeti gyökerei

A Srí Lanká-i polgárháború egyike korunk legkevésbé ismert fegyveres konfliktusainak. A küzdő felek, a tamilok és szingalézek ellentétei igen régi időkre tekintenek vissza. A tanulmány számba veszi a két nemzet konfliktusának okait, mely tulajdonképpen a sziget ókori benépesítésének időszakában lángolt fel először, jelenkori perspektívájában azonban a brit gyarmati időkben gyökeredzik. Kronológiai láncra felfűzve kerül bemutatásra a sziget népeinek eredete, és ezzel párhuzamosan az eseménysorozat, mely a gyarmati adminisztráció politikai gyakorlatától a szuverén Srí Lanká kormányainak törekvésein át a tamilok egy részének radikalizálódásáig elvezetett a társadalom végletes, nyílt háborúvá fajuló szakadásához.

2006. október 16-án tragikus hír járta be a világot. Srí Lanká szigetén öngyilkos támadók robbanóanyaggal megrakott teherautót vezettek a haditengerészet egyik buszának. Az áldozatok száma a százat is meghaladta. E véres esemény a reményt még éltetők számára is bizonyította, hogy a kis szigetország tamil és szingaléz lakói között immáron több mint két évtizede dúló polgárháború nem csitul. De kik a küzdő felek? A világ lakosságának tájékozottabb része nagyjából a múlt század nyolcvanas éve óta tud némi felületes választ adni erre a kérdésre. E válasz azonban általában nem mutat túl annak megállapításán, hogy a harcolók a sziget népességének két legnagyobb csoportját alkotják, a háború pedig a kisebbségi tamilok szecesszionista törekvéseiből született. Az már igen kevésbé ismert, hogy a tamil és szingaléz nemzetek egyaránt igen ősi és dicső történelem örököseinek tartják magukat, mely az utódokra hagyományozta a nép évezredes fennmaradásának és érvényesülésének emlékét, a küzdelem és a győzelem tradícióit. A konfliktus, melynek tragikus fejleményei időről időre a magyar sajtóban is megjelennek, ideológiai szempontból tehát roppant régi, míg céljait és napi gyakorlatát tekintve igen modernnek nevezhető.

---

* Háda Béla az ELTE történelem-politológia szakos hallgatója, kutatási területe az Indiai-óceán északi térségének válságócai, valamint a biztonság- és védelempolitika.

E tanulmány célja, hogy áttekintő jelleggel ismertesse a Srí Lanká-i etnikai háborúhoz vezető utat, és – nem elhanyagolva egyik fél felelősségét sem – segítsen mérlegelni a béke esélyeit. A fentebb említett kettősséget szem előtt tartva elbeszélésünket a sziget népeinek bemutatásával, vagyis az ókori eredettel kell kezdeni, hiszen a felek jóval időszámításunk kezdete előtt, mai településterületeik elfoglalása közben kerültek először szembe egymással. E periódus tárgyalását követően áttekintem a szigetország gyarmati életének és későbbi önálló politikai fejlődésének azon mozzanatait, melyek meghatározó szerepet játszottak a két csoport közötti ellenségeskedés felszításában és a válság kirobbanásában. Végül kitérek a polgárháború tanulságaira és a szemben állókat foglalkoztató legfontosabb problémákra, amelyek a béke kilátásaira is komoly hatással vannak.¹

Srí Lanká – A sziget népei

A Srí Lanká-i konfliktus feleit alkotó tamil és szingaléz etnikumok között szinte csak a távoli indiai származás és a szigetükhöz való ragaszkodás a közös. A szanszkrittal rokon indo-iráni nyelvet beszélő, buddhista vallású többségi szingalézek, és a kisebbségben élő, dravida nyelvcsaládhoz tartozó, hindu vallású tamilok között a kezdetek óta áthidalhatatlan szakadék tátong. A már elejétől fogva ellenséges viszonyt az évezredek együttélése természetes következményeként árnyalta a *modus vivendi* keresése. Ennek eredményeképpen a sziget már a történelmi időkben két etnikai régióra szakadt. Északon, valamint a keleti és nyugati keskeny tengerparti sávon a tamilok képeznek zárt, helyi többséget, míg a nagyobb kiterjedésű belső vidékek és a déli tengerpart a szingalézek településterülete. A két nép nem csak a keveredést igyekezett elkerülni, hanem a hagyományos társadalmi kapcsolatrendszerükből is igyekeztek kirekeszteni a másikat.² A 19. század második felében Ázsiában is erőre kapó nacionalizmus szülte meg a nemzeti önigazolás igényét. Ez a jelenség hozta felszínre a vitát, melynek alapkérdése: kik is a sziget legrégebbi, tehát „jogos” urai? Kiket illet ennek alapján a leendő állam megszervezésének és irányításának joga?

A nemzeti ideológiáért folyó, eleinte csak szellemi harc a tamilok és szingalézek újkori küzdelmeinek nyitányát jelentette. Ennek során került az érdeklődés homlokterébe a sziget

¹ A tanulmányban szereplő személy és földrajzi neveknek több nyelv szabályrendszere szerinti többfajta átírata használatos. Én, ahol lehet a fonetikus átírást használom. Egyes Srí Lanká-i személynevek esetében azonban nem egységes a gyakorlat, így ezeknél a torzítás és a bizonytalanság elkerülése érdekében a széles körben használt angol átírású változat jelenik meg.

ókori történelme, melynek magyarázatánál a többségi társadalom egy ősi forrásműhöz, a *Mahávamsához* fordult. Ennek meghatározó jelentősége miatt a konfliktus háttérének megismerését célszerű itt kezdenünk.

A *Mahávamsa* egy időszámításunk szerinti 6. században íródott buddhista krónika, amely a szingaléz nép eredetének és honfoglalásának történetét írja le.³ Eszerint a szingalézek nagyjából időszámításunk előtt 544-543-körül Vidzsaja herceg vezetésével érkeztek a szigetre. Vidzsaja a mai északnyugat-indiai Gudzsarat állam területén elhelyezkedő kis királyság uralkodójának, Szinha Báhu-nak volt az idősebbik ikerfia. Mikor a herceg hazájában nemkívánatos személlyé vált,⁴ hétszáz emberével hajóra szállva Lankára vetődött.⁵ Az érkezők legyőzték az itt lakó rákszaszákat, azaz démonokat, és megalapították a szinhalák birodalmát,⁶ így meghonosítva a területen az előző hazájukból magukkal hozott fejlett kultúrát.

E pár mondatban vázolt erősen legendaszerű történet persze bővelkedik a valószerűtlen epizódokban, ezek mellett azonban közöl történetileg releváns információkat is, minek fényében hiba lenne az egészet tündérmeseként kezelni.⁷

Ami bizvást állítható, az az, hogy az indoárja szingalézek valóban az i. e. 6-5. század táján, valószínűleg több hullámban vándoroltak be a szigetre. A hagyomány szerinti északnyugat-indiai eredetük ugyancsak igazolhatónak tűnik. A terület, amelyre megérkeztek, nem volt lakatlan. Ekkortájt már 34 000 éve nyomon követhető volt az ember jelenléte Srí Lankán: a vasat és a földművelést is ismerő veddák voltak a sziget lakói.⁸ A *Mahávamsa* őket nevezi rosszmájúan démonoknak. Látványos antropológiai különbözőségük és életmódjuk miatt kaphatták ezt a csúfnevet a szingalézektől. Az érkezők csakhamar katonai erővel is érvényesítették fölényüket a bennszülöttekkel szemben, és a sziget távoli rejtett vidékeire szorították vissza őket. Az i. e. 4. század folyamán több kisebb szingaléz királyság alakult és szilárdult meg a területen. Ezzel párhuzamosan a veddák lassú de biztos sorvadásra lettek

---

² Az Európában helytelenül kasztrendszernek nevezett indiai eredetű varnarendszer Srí Lanká-i változata is eltérő a két etnikum esetében.

³ A teljes 37 fejezet szövege angol nyelven olvasható: Mahavamsa, Ceylon Government Information Dept, <http://lakdiva.org/mahavamsa/chapters.html>. Letöltve: 2007. február 1.

⁴ Bővebben ld.: Mahavamsa 6. fejezet.

⁵ A „lanká” szó szanszkrit eredetű és általánosságban szigetet jelent. A szingalézek viszont sajátos jelentéssel használták, minthogy egészen a jelenkorig Lanká alatt „A” szigetet, saját hazájukat értették.

⁶ A szó jelentése: „oroszlánnép”. A szingaléz nemzet ezzel a kifejezéssel jelöli önmagát, melyet itt csak jelzésértékűnek szántam. A továbbiakban általában a magyarul ismert, bár kevésbé korrekt „szingaléz” fogom használni.

⁷ Humphry W. Codrington: *A short history of Lanka*, Macmillan & Co., 1926.

⁸ Az alacsony átlagtermetű veddo-ausztraliid nagyrosszhoz tartozó népesség technikai, szervezeti és kulturális értelemben is lényegesen szerényebb civilizációs állapotot képviselt a jövevényeknél.

ítélve, mely gyakorlatilag napjainkig tart, és a jövőben az eltűnésüket vetíti előre.⁹ Az újszülött indoárja államok legerősebbike az északi síkságon elhelyezkedő Anurádhapura volt, mely hegemon szerepet töltött be a többivel szemben.

A buddhizmus meghonosítása óriási jelentőségű esemény Srí Lanká, és az általunk vizsgált konfliktus történetének szempontjából is. Anurádhapura hatodik királya Dévánampija Tissza a hagyomány szerint nagy tisztelője volt Asókának, az ekkor fénykorát élő indiai nagyhatalom, a Maurja birodalom talán legnevesebb uralkodójának.¹⁰ Asóka az ő kérésére küldte a szigetre saját fiát, Mahéndrát a buddhizmus elterjesztése céljából. A királyfi Buddha vallásának théraváda irányzatát hozta magával, mely elterjedvén a szingalézek körében a későbbiek folyamán nemzeti öntudatuk meghatározó tényezője és egyben mozgatórugója lett.¹¹

Napjainkban biztosnak tűnik, hogy a sziget tamil lakossága valamivel később érkezett a területre. A kezdetben a sziget északi részén berendezkedő szingaléz államocskákkal szemben az i. e. 2. század közepétől váltak egyre hevesebbé a szárazföld felől a dél-indiai tamil Csóla királyság csapatainak támadásai.¹² A dravida nyelvű tamilok máig Dél-India jellegzetes lakói. Saját kulturális nemzettudatuk irodalmi emlékeik tanúságtétele szerint már igen korán kialakult,¹³ és segítette a viszonylagos elhatárolódásban a szubkontinens többi népétől. Három történelmi királyságuk, Csóla, Cséra és Pándija képezték ekkor államiságuk kereteit.

A tamil invázió Anurádhapura hanyatlását eredményezte, az új politikai súlypont Lanká jóval védhetőbb belső területein alakult ki. Az „oroszlánnép” a továbbiakban innen próbált dacolni az ettől kezdve mintegy ezer éven keresztül kisebb-nagyobb megszakításokkal tartó dél-indiai behatolással szemben, melynek lendülete csak a középkorban, 1070-táján tört meg.¹⁴ A tamilok jelenléte a szigeten azonban visszavonhatatlan realitássá vált, győzelmes háborúik a *ius armorum*¹⁵ alapján indokoltá tették szemükben a területen való megtelepedésüket. Ezzel kezdődött tehát a két nép közös története, melyet a gyarmatosítás koráig többnyire a szinhala királyságok és a Lanka északi részén időről-időre Dzsaffna (Jaffna) központtal megszilárduló tamil területi hatalom közti rivalizálás határozott meg.

⁹ Az adatok bizonytalanok a veddák mai pontos lélekszámát illetően, de az biztosnak tűnik, hogy mindössze százas nagyságrendű, eltűnő kisebbséget képviselnek.

¹⁰ I.e. 3. század. Asóka I.e. 267 vagy 268-tól 233-ban bekövetkezett haláláig uralkodott.

¹¹ Napjainkban az ország társadalmának kb. 74%-át kitevő szingalézek szinte kivétel nélkül őrzik e vallást. A buddhizmusról Srí Lanká alkotmányának (lásd később) II. fejezete szól.

¹² A Csóla- korszakról Philip Rawson. *Az indiai civilizáció*, Helikon, 1983, p. 115.

¹³ Erről lásd Major István - Tótfalusi István: *A tamil irodalom kistükré*, Európa, 1978; és Nalladai R. Balakrishna Mudaliyar: *The Golden Anthology of Ancient Tamil Literature I.-III.*, 1959-60.

¹⁴ Vidzsajabáhu király győzelemmel végződő nagyszabású hadjárata a csóla-csapatok ellen. A szingalézek középkori történelmének igen emlékezetes momentuma, de témánk szempontjából nem bír komolyabb jelentőséggel. Bővebben pl: Tenigl-Takács László: *India története*, A Tan Kapuja Buddhista Főiskola- Medicina, 1997.

¹⁵ Latin, „a fegyverek joga”.

A fent leírtak a sziget lakóinak tudatában élénken élnek, történeti emlékezetük meghatározó elemei. A szingalézek kezdettől fogva behatolóknak tekintették a tamilokat. A *Mahávamsára* és az igazolható történeti tényekre hivatkozva magukat nevezték a sziget valódi urainak, noha a tamil népesség – legalábbis annak egy része – is évezredes múltra tekinthet vissza Srí Lankán. Mint utaltunk rá, ez a mentalitás a jelenkorig meghatározta a két etnikum viszonyát, és nehezen túlbecsülhető szerepet játszott a napjainkban zajló konfliktus eszmei alapjainak kialakulásában.

A szigeten ugyanakkor nem csak ezt a két nemzetet találjuk. A Srí Lanká társadalmának mintegy 7,5%-át kitevő muszlim kisebbség ősei Dél-Arábiából érkeztek kereskedelmi célokkal. A 8. századtól már bizonyosan megállapítható a muszlimok jelenléte a területen. A közösség zömmel a keleti part városainak lakója, ahol vegyesen élnek a tamilokkal, bár eltérő vallásuk és kultúrájuk miatt kapcsolatuk nem felhőtlen. Sokáig kezükben tartották a szingaléz területek külvilággal folytatott kereskedelmét, mígnem a portugálok Ázsia felé irányuló expanziójuk közben a 16. század első felétől megvetették a lábukat Lanká partvidékén, és kisajátították az arabok gazdasági tevékenységét. A szingaléz főváros ekkor már Kandy, az utolsó királyi székhely.

A portugálokat a hollandok szorítják ki a szigetről 1656-ban, hogy utána mintegy 140 éven át uralják Srí Lankát. Az egykori európai hódítók leszármazottai a terület etnikai képét ma is tarkító burgerek, akik a mintegy 8%-nyi keresztény lakosság jelentős részét adják.¹⁶ A témánk szempontjából igazán érdekes fejlemények kiindulópontja azonban az 1812. év, az immár Ceylonnak¹⁷ nevezett sziget brit fennhatóságának kizárólagossá válása. Az új urak megsemmisítették az addig többé-kevésbé sikeresen lavírozó Kandy-i királyság maradék önállóságát is, és a gyarmat adminisztratív igazgatását Kola-amba-thota,¹⁸ azaz Colombo városában állították fel.

¹⁶ A sziget etnikai és társadalmi adatait id.: Russel R. Ross and Andrea Matles Savada (ed.): Sri Lanka: A Country Study, Federal Research Division, Library of Congress, 1990. Frissített változata olvasható: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/lktoc.html>, Letöltve: 2007. március 7.

¹⁷ A Ceylon elnevezést kizárólag a gyarmatosítók (és útánuk az európaiak) használták, a britek a hollandok által használt Selan nevet átalakítva vették át.

„Kígyók a paradicsomkertben” – a háború történeti előzményei

A brit uralom mély társadalmi változások katalizátora lett. Két meghatározó intézkedés történt a korszakban, mely máig ható következményekkel járt a helyiek életére nézve.¹⁹ Először, 1833-ban, a birtok egységes igazgatásának technikai szempontból indokoltnak tűnő igényével a gyarmattartók egységesítették a sziget tamil és szingaléz vidékeinek közigazgatását, mely akkori formájában még a királyságok korának öröksége volt. Ezzel eltűntek az európai hódítást megelőző szuverenitás-viszonyok utolsó maradványai is. Bár ez felszínre hozta a két fő etnikum között állandóan lappangó feszültséget, meg kell jegyeznünk azt is, hogy a közigazgatási változások végső soron elősegítették, hogy Ceylon egységes államként lépjen a függetlenedés útjára. Hogy ez mennyiben előny, arról manapság – érthető módon – megoszlanak a vélemények.

Másodszor, egy ismertebb és minden bizonnyal sorsfordítóbb folyamat keretében a 19. század közepétől több százezer tamil betelepítésére került sor az indiai szubkontinensről.²⁰ A britek a sziget belső területeinek ültetvényes gazdálkodását akarták felvirágoztatni a nagyarányú migráció szervezésével. Az érkezők, az úgynevezett indiai vagy *ültetvényi tamilok*, – mint elnevezésük is mutatja – mezőgazdasági munkásként kerültek alkalmazásra. A Dél-Indiából érkező jövevények logikus választásnak tűntek erre a célra, hiszen földrajzi értelemben közel éltek Srí Lankához, elegendő számban álltak rendelkezésre, és „testvéreik” laktak a szigeten, így látszólag a beilleszkedésük is könnyebb lehetett. Mivel India túlnyomó része szintén a brit gyarmati igazgatás alá tartozott, jogi aggályok sem fogalmazódtak meg a gyarmatosítóknak. Az alattvalók – látszólag – egyszerűen átköltöztek a Korona szuverenitása alá tartozó egyik területről egy másikra. Csakhogy a betelepülők legnagyobb részben a szingalézek által lakott egykori királyságok területének mezőgazdasági vidékein letek új otthonra.²¹ A többségi lakosság számára megjelenésük balszerencsésen összefonódott egy másik, számukra igen sérelmes fejleménnyel.

Ceylon közigazgatásának egységesítése látszólag a szingaléz népességnek kedvezett, hiszen ők mindvégig úgy tekintettek szigetükre, mint a szinhalák birodalmának oszthatatlan területére, ahol a más etnikumúak csak jövevények. Az egységes gyarmaton számbeli fölényt élveztek, ami megfelelt eszmeiségüknek. A britek azonban a gyarmat igazgatásánál

¹⁸ A szingaléz elnevezés „lombos mangófaikkal övezett kikötőt” jelent.

¹⁹ A gyarmati korszakról: K. M. de Silva: A history of Sri Lanka, Oxford University Press, 1981, pp. 239-479

²⁰ 1946-ra a tamil populáció mintegy fele tartozott egyértelműen ezen csoporthoz.

aránytalanul nagyobb mértékben támaszkodtak az urbánusabb életmódot folytató lankai (tehát nem frissen bevándorolt) tamilokra. Ennek gyakorlati okaiként a szingaléz társadalomrész többnyire agrárnépesség-jellegét, és a modernebb foglalkozásokat nagyobb arányban űző tamilok rátermettebb voltát szokták kiemelni.²²

A többségi etnikum ezt a gyakorlatot a párhuzamosan zajló közigazgatási egységesítéssel és a betelepítési politikával együtt a sziget eltamilosítási kísérleteként értelmezte. Úgy tűnt, a régmúlt hódítói a jelenkor megszállóival kollaborálva készülnek elbitorolni Vidzsaja leszármazottainak otthonát. Mindez a terület egységes kezelését is egészen más megvilágításba helyezte számukra. A kivételezettebb helyzet ráadásul a szigetországi tamilok feltűnő anyagi emelkedését hozta. Egyre több sikeres vállalkozó és értelmiségi került ki soraikból, akik irigységet ébresztettek többségi honfitársakban. Az ültetvényi tamilok egy részének városba költözése pedig a képzetlen munkaerő piacán támasztott konkurenciát a helyi szingalézeknek. Fontos ugyanakkor, hogy a teljes sziget feletti szingaléz szupremácia-igénye nem valamiféle imperialista szándékot tükrözött. A szingaléz államoknak sohasem volt nagyhatalmi szerepük, maga a nemzet pedig igen kicsiny, peremen élő népnek számít az ázsiai tömegekkel összehasonlítva. A ceyloni egységállam megteremtése a nemzeti büszkeséggel és a jövőbeli kibontakozás elképzeléseivel összekapcsolódva vált stratégiai céllá a többségi etnikum számára.²³

A huszadik század első felében tehát már adottak voltak a két etnikum között egy új keletű ellenségeskedés eszmei, politikai és szociális alapjai. Az egyre aggasztóbb társadalmi feszültséget a sziget brit urai általában hatékony ellenintézkedések nélkül szemlélték, így a majdani újszülött köztársaságnak egy igen súlyos örökséggel kellett szembesülnie. Az aknák tehát helyükre kerültek, s ebben a gyarmati adminisztráció felelőssége egyértelmű.

E baljós előzmények dacára sok más dekolonizált területtől eltérően Ceylonon viszonylag békésen folyt le a hatalomváltás 1948. február 4-én.²⁴ Eleinte úgy tűnt, az ország a szekularizáció szellemében biztosítaná a társadalom kohézióját, és távol tartaná a vallási és etnikai feszültségeket az állami intézményrendszertől. A politikát eleinte domináló mérsékelt, európai szellemben nevelkedett szingaléz elitcsoport vezéregyéniségei elfogadhatónak és védendőnek tartották hazájuk multietnikus jellegét. A szigetországi belpolitikai élet jellemzően a leggazdagabb és ezért legbefolyásosabb szingaléz családok köré csoportosuló pártok

²¹ Walter Schwarz: *The Tamils of Sri Lanka*, The Minority Rights Group Report No. 25, 1988, p. 6.

²² Carlo Fonseka: *Towards a peaceful Sri Lanka*. World Institute for Development Economics Research of the United Nations University, 1990, pp. 129-132.

²³ Fonseka: i.m.: pp. 13-14. és pp. 114-129.

²⁴ Alan J. Bullion: *India, Sri Lanka and the Tamil Crisis 1976-1994*. Pinter, 1995, p. 17.

rendszerén nyugodott. A politikai elit nagyobb része – sajátos patriarchális beállítottságát felhasználva – csakhamar egy baloldali jellegű szemlélet érvényesítésébe kezdett, mely elveiben egyszerre nyugodott a „nemzeti” értékek konzervatív védelmén és a társadalom szociális érdekeinek képviseletén. Persze mindez a választási harcok hevületében gyakran inspirált szélsőségesen demagóg politikai kommunikációt.²⁵

A hatalomátadást követően a szingaléz politikai eliten belül két markáns irányzat különült el. Az egyik a konzervatív-európaias politikai irányvonalat követő Egyesült Nemzeti Párt (UNP) volt, amely a dekolonizációs folyamatban a britek legfőbb tárgyalópartnerévé lépett elő. Ez a párt integrálta a demokrácia és a nyugati mintájú alkotmányosság iránt elkötelezett mérsékelt erőket, és sokáig monolitikus hatalmi tényezőként uralta a szingaléz belpolitikát. Gyengeségét az jelentette, hogy igen sokféle irányzatot foglalt magába, így a függetlenné válás utáni belpolitikai helyzet stabilizálódását követően szinte előrelátható volt későbbi szakadása, amely a konfliktus történetében még fontos szerepet játszó Szabadságpárt létrejöttét eredményezte. A másik említést érdemlő szingaléz irányzat a baloldali-marxista pártok csoportja volt, mely azonban szétforgácsolt jellegénél fogva soha nem tudott igazi versenytársa lenni a hatalmas és egységesen fellépő UNP-nek. Témánk szempontjából ezek nem játszottak igazán lényeges szerepet.

Tamil oldalon a társadalom atomizált volt, részben a szigetországi és az ültetvényi tamilok eltérő szocio-kulturális háttere, részben pedig a szingaléz politikai erőkhöz való viszonyuk miatt. Így találunk közöttük liberális és szocialista eszméket vallókat, valamint a többséggel való integráció és az elkülönülés híveit.

A függetlenségi alkotmány kielégítő módon garantálta a kisebbségek védelmét és biztosította számukra a megfelelő képviseletet a törvényhozásban. Emellett fontos törekvést fejezett ki azzal, hogy magába foglalta a szekularizált állam koncepcióját is. A nyelvi nehézségek kiküszöbölése végett mindenhol fenntartották az angolt, mint közvetítő hivatali nyelvet. A kormányzati hatalmat Dudley Senanayake miniszterelnökségével eleinte kezében tartó Egyesült Nemzeti Párt (UNP) konzervatív-európaias politikai irányvonala a felületes szemlélő számára garanciának tűnt a társadalmi viszonyok konszolidációjára. A problémákat azonban még rövid távon sem sikerült elkerülni. A kezdeti súrlódási pont az ültetvényi tamilok szavazati jogának kérdése volt.

Mint már korábban jeleztük, ők az ültetvényeken kívül a városokban is dolgoztak, ahol riválisaivá váltak a szingalézeknek a szakképzettséget nem igénylő munkákért folyó

²⁵ A politikai kultúráról a hivatkozott áttekintő feldolgozások mellett ld.: Bruce Kapferer: *Legends of people, myths*

versenyben. A szinhala szakszervezetek éppen ezért erőteljesen lobbiztak velük szemben, és tagjaik is attól tették függővé politikai támogatásukat a törvényhozási választásokon, hogy melyik politikai erő milyen hatékonysággal kész biztosítani számukra (többek között) ezen munkalehetőségeket. Az UNP mindezek fényében határozott törekvésként fogalmazta meg az ültetvényi tamilok közéleti mozgásterének további szűkítését. Ezt azonban nem csak a saját választók felé tett gesztusként kell értékelnünk, hanem komoly belpolitikai megfontolásként is. Senanayake kormányzata a túlnyomórészt igen nehéz körülmények között élő kisebbségek „kikapcsolásával” jelentős potenciális tömegbázistól fosztotta meg a szélsőbaloldali erőket.²⁶

A szingaléz nacionalizmus logikája szerint a tamilok behatolók, és teljesen mindegy, hogy egy évezreddel ezelőtt „hatoltak be”, vagy csak egy évtizede, nem kell különbséget tenni a tamil populáció tagjai között.²⁷ Az ültetvényi tamilok azonban közösségi és egyéni szinten is kiszolgáltatottabbnak, politikailag támadhatóbbnak bizonyultak, így eleinte ők kerültek hátrányosabb helyzetbe.

Már 1948-49-ben törvények sora született azzal a céllal, hogy kizárják a bevándorlókat az állampolgárok köréből. E jogalkotási folyamat eredményeképpen az ültetvényi tamilok kevesebb mint 50%-a (mások szerint 20%-a) rendelkezett állampolgársággal és így választójoggal. E jogok egyéni kérvényezésére megvolt a lehetőség, ám egészen 1964-ig a kérvényezők csak mintegy 10%-a ért célt beadványával.²⁸ Mindez nem azonnal vezetett a szakításhoz a tamil és szingaléz közösségek vezetői között.

G. G. Ponnambalam vezetésével az ültetvényi tamil vezetők egy csoportja csatlakozott az UNP kormányzatához, reménykedve egy jobb kompromisszumos megegyezésben. Lépésük azonban megkésett volt, mert az 1950-es évek elejétől a parlamentben a szingaléz képviselők abszolút többségbe kerültek és e fölény birtokában a mindenkori kormányzó szingaléz párt már megengedhette magának, hogy figyelmen kívül hagyja a tamilok érdekeit. Belpolitikai téren ugyanakkor ez egy sajátos csapdaszituációt is eredményezett. A kormány ugyanis ettől kezdve nemigen talált erős tamil koalíciós partnert, és ha meg kívánta őrizni a hatalmát, gyakran akkor is együtt kellett „menetelnie” a szélsőséges szingaléz erőkkal, ha az valójában nem volt ínyére. Az ötvenes évek elején az ország elhatalmasodó gazdasági nehézségei életre hívták a tömegek radikális-nacionalista követeléseit, melyek társulva az előbbi jelenséggel

of state: Violence, intolerance, and political culture in Sri Lanka and Australia, Smithsonian Institution Press, 1998.

²⁶ Chandra Richard de Silva: *Sri Lanka, A History*, Vikas, 1989, p. 236.

²⁷ A két fél történelemértelmezése közötti látványos különbségek szemléletes példája: Stachi Ponnambalam: *Sri Lanka: The National Question and the Tamil Liberation Struggle*, Zed Books, 1983, pp. 16-35. Fontos szem előtt tartani, hogy a szerző amellett, hogy hiteles tanúja a Srí Lanká-i valóságnak, művében tamil szemszögből érvel és interpretál.

²⁸ Chandra Richard de Silva: i.m., p.237.

szélesítették a szakadékot a két etnikum között. A tamilok ezt a belpolitikai fordulatot elég világosan átlátták, és reményeikkel India és az ott élő „testvéreik” felé fordultak.²⁹

Az 1956-os választásokat a Solomon Bandaranaike családja köré tömörült csoport, a baloldali Szabadságpárt nyerte meg szociális reform-ígéretekkel.³⁰ Ez a politikai erő az Egyesült Nemzeti Pártból kiválva 1951-ben alakult, és az azzal szembenállókat megszervezve erősödött meg. Az új miniszterelnök kihasználva az egykori gyarmattartók szokásaival szembeni nacionalista érzelmeket, önmagát az ősi szingaléz kultúra és vele a buddhista vallás védelmezőjeként tüntette fel. A buddhista vallást támogató szólamai világos gesztusok voltak a szingaléz nacionalizmus egyik vezető ereje felé.³¹

Az őt támogató buddhista papság a hindu tamilokat előszeretettel kiáltotta ki a vallás fő ellenségének.³² Mivel a buddhizmus már igen korán összeforrt a szingaléz nemzeti eszmeiséggel, érdekei egyben a többség érdekeiként definiálódtak. Ugyanakkor egyértelműnek tűnik, hogy a hindu tamil kultúra az évszázadok során nem tekintette minden esetben magától értetődően ellenségének a buddhizmust. P. K. Balachandran helyesen mutat rá, hogy a tamil királyok Dél-Indiában olykor kifejezett támogatásukban és védelmükben részesítették e vallás képviselőit.³³ Az a jelenség, hogy gyakorta mindenfajta kiegyezést elutasítanak a kisebbséggel, inkább belpolitikai igényekkel magyarázható. A buddhizmus Mahéndra óta a szingaléz vallási és kulturális élet alapvető strukturáló tényezője, mely azon túl, hogy privilegizált szerepét mindenképpen fenn kívánja tartani, nem tűri, hogy bármilyen téren versenytársai akadjanak. Válságos helyzetekben a tömegek megszervezőiként, egyfajta rend reprezentánsaiként pedig belpolitikai mozgásterük is egyre szélesedik, miközben a tamil terroristák akciói érveik számát gyarapítják.

Mindez akkoriban újabb lökést adott a nacionalista politikának és egyértelművé tette, hogy Bandaranaike kormányra lépése fontos mérföldkő a konfliktus története szempontjából.

1956-tól az állam egyedüli hivatalos nyelve a szinhala lett.³⁴ A köztisztviselőknek ezt volt kötelező használniuk, felkészültségüket nyelvvizsgákkal ellenőrizték. Akik nem vetették alá magukat e diszkriminatív procedúrának, azokat elbocsátották. A tamilok válasza alapvetően békés tiltakozás volt, bár vidéken zavargásokra is sor került. Hogy a helyzet további elmérgesedésének elejét vegye, Bandaranaike 1957. július 20-án megegyezett S. J. V.

²⁹ Az indiai kapcsolatról ld.: Alan J. Bullion i.m., pp. 39.-69. ;88.-101.

³⁰ Chandra Richard de Silva: i.m. pp., 249-256.

³¹ Walter Schwarz, i.m., pp. 6-7.

³² Valójában persze erősen kétséges, hogy a dravida tamil kultúra egyértelműen buddhista-ellenes volna. Ld: Ponnambalam i.m. pp. 88-93.

³³ P. K. Balachandran: "A History of the Indo-Lankans", *Hindustan Times*, 2006. május 22.

³⁴ Ponnambalam i.m. pp. 100-105.

Chelvanayakammal, az UNP-vel szövetséges tamil politikai erők szakadásával létrejött Föderalista Párt elnökével. Az úgynevezett Bandaranaike-Chelvanayakam paktum³⁵ értelmében a tamilok északi és keleti településterületeiken autonómiát, és a közigazgatásban nyelvhasználati jogot kapnak. Ezen felül a kormány kötelezettséget vállalt az ültetvényi tamilok helyzetének rendezésére is. Az egyezmény felhaborította a szingaléz szélsőségeket és a buddhista egyházat, akik elfordultak a miniszterelnöktől. Bandaranaike, tartva az elszigetelődéstől visszarettent és nem hajttatta végre a paktumot. A kudarcot vallott megállapodás így sajnálatos módon egyszerre teremtett precedenst a kiegyezésre és annak felrúgására is.

Az 1958-as év a napokig tartó véres tamil-ellenes akciókkal vonult be a szigetlakók emlékezetébe. A zavargások a már említett Föderalista Párt megfélemlítését célozták, mely a szigetország államszövetséggé alakítását tűzte ki célul. A szervezett, politikai célzatú támadások megdöbbsentették a közvéleményt, és igen veszélyes példát mutattak az erőszak alkalmazására.³⁶ Ennek nyomán fogalmazódott meg először a független Tamil Eelam³⁷ megteremtésének gondolata, de a szakadár törekvéseknek ekkor még nem volt komoly tömegbázisa. 1959-ben Solomon Bandaranaike politikai merénylet áldozatává vált. Egy buddhista szerzetes gyilkolta meg, egyikeként azoknak, akik sohasem bocsátották meg neki „árulását”, azaz a tamilokkal tervezett megegyezését.

Bandaranaike halála után a Szabadságpártnak (és a kormánynak) új vezetőre volt szüksége. Ezt az űrt az elhunyt miniszterelnök özvegye, Sirimavo töltötte be. Az elismerésre méltóan karizmatikus, ugyanakkor intelligens asszony, úgy tűnik, levonta a kellő tanulságokat férje sorsából. Hogy megnyerje a tömegeket, felvállalta férje populista politikai örökségét, és miniszterelnökként egy minden eddiginél karakteresebb baloldali fordulatot hozott az állam életébe. A Bandaranaike-Chelvanayakam paktumot el nem ismerve szigorúan végrehajtatta a korábban hozott nyelvtörvényt. Ezzel párhuzamosan ugyanakkor széles körű szociális reformokban gondolkodott. Az oktatást és az egészségügyi ellátást ingyenessé tette. A továbbra is jelentős agrárnépesség megnyerését célozta meg földreform programjával, míg a hazai vállalkozóknak kedvezett protekcionista, bezárkózó gazdaságpolitikája. Srí Lanká sohasem jutott el az államszocializmusig, a szocialista megoldásoknak azonban mindvégig nagy

³⁵ A dokumentum teljes szövege olvasható: „The Bandaranaike-Chelvanayakam Pact, Peace in Sri Lanka”, The Official Website of the Sri Lankan Government, <http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/Agreements>, Letöltve: 2007.02.01.

³⁶ Olter László: Sri Lanka. Világkonfliktusok, Index. <http://konfliktusok.index.hu/srilanka.html>, Letöltve: 2007. 02. 01.

³⁷ A szó általános értelemben aranyat jelent, de ebben az összetételben, szemben a gyakori téves „haza” fordítással, Ceylon szigetét jelenti. A kifejezés fordítása tehát: „Tamil Ceylon”.

tömegbázisa volt, amely a társadalom általános képét szemügyre véve nem is meglepő.³⁸ Az állam ugyanakkor a teljes eladósodottság állapotába jutott a program nyomán. Ez súlyos gazdasági nehézségeket és olyan szociális konfliktusokat vetített előre, melyek könnyen etnikai színezetet kaphattak.

Bár Sirimavo Bandaranaike vereséget szenvedett az 1965-ös választásokon, az UNP győzelmének feltétele az ültetvényi és ceyloni tamilok szervezeteivel kötött szövetség volt. A tamilok megkérték támogatásuk árát, mely a kibontakozó újabb gazdasági nehézségekkel összekapcsolódva ismét erőszakos megmozdulásokra sarkallta a szingaléz nacionalistákkal kiegészült tömeget. Az elégedetlenséget kihasználva Bandaranaike visszatért a hatalomba, és hozzáfogott politikai művének befejezéséhez.

Témánk szempontjából a leglényegesebb fejlemény az új, 1972-es alkotmány megszületése, mely, ellentétben az addig hatályban lévő 1948. évivel, egyértelműen és szinte kizárólagosan a szingaléz többség igényeit tükrözte. Az ország ekkor vette fel a Srí Lanká nevet.³⁹ A buddhizmus államvallás lett, bár megjegyzendő, hogy elvben a többi vallás is szabadon gyakorolható maradt. Az alkotmány nem tett különbséget az állampolgárok között, így a korábbi alaptörvény kisebbségvédelmi pontjai is kimaradtak. A kormányzat nem hagyott kétséget afelől, hogy egységes államban gondolkodik, azaz a tamil lakosok számára még elméletileg is kizárta többletjogok szerzését, vagy településterületük speciális státuszának kialakítását.

Az alkotmányreformon túl igen mélyreható következményekkel jártak a két etnikum viszonyára nézve az úgynevezett felsőoktatási arányosítások is. Ezen intézkedések alap gondolata a Magyarországon is jól ismert érv, miszerint egy kisebbségi csoport társadalmi részarányát jóval meghaladó mértékben képviselteti magát a felsőoktatási intézmények hallgatói között. Az arányosítás szellemében az egyetemek magasabb felvételi ponthatárokat állapítottak meg a tamil fiatalok számára, mint a szingalézek esetében. Ennek az lett az eredménye, hogy tamil fiatalok tömegei érezték úgy, hogy az érvényesülés útjai az adott közegben bezárultak előttük.⁴⁰ A többségi társadalom szívesen vette volna a kivándorlásukat Indiába, csak hogy, ellentétben a kormányzat álláspontjával, a szigetországi tamilok nem tartották magukat indiaiaknak, a kontinensen nem volt keresnivalójuk. Egyre többük kezdett korábban nem járt alternatív utakban gondolkodni, elszántságukat pedig csak fokozta a kontinensen élő „testvéreiktől” érkező biztatás és támogatás.

³⁸ Chandra Richard de Silva: i.m. pp. 216-218, 287-292.

³⁹ A „srí” előtag „fényességet, gyönyörűséget” jelent, így az ország neve magyarul Szépséges Sziget.

⁴⁰ Walter Schwarz: i.m. pp. 9-10.

Bár az ültetvényi tamilokat a felsőoktatási arányosítás kevésbé érintette, a belpolitikai harcok közepette az ötvenes évek során az ő helyzetük alig került közelebb a rendezéshez, ezért ügyük előmozdítását egyre inkább India beavatkozásától remélték. Az indiai állam azonban csak igen óvatosan mert állást foglalni a jogfosztott tamilok ügyében. Félelmük legfőbb oka a szubkontinens déli részén, a tamilok által lakott vidékeken kifejlődött nacionalista mozgalom volt, mely a tamilok ősi nemzeti identitását és államiságát hangoztatva az Indiától való elszakadás gondolatát is felvetette.⁴¹ Noha a szecesszióra nem került sor, a nacionalisták elérték Tamil Nádu szövetségi állam létrehozását, mely a jelentős belső autonómia biztosító volt számukra. A tamil nemzeti mozgalom számos nehéz pillanatot okozott India vezetőinek. Erre tekintettel, bár az ország fokozott érdeklődéssel fordult a természetes vonzáskörzetébe tartozó kis szigetállam felé, minden beavatkozási kísérleténél körültekintésre sarkallták saját tamil népességével fennálló problémái, valamint az a felismerés, hogy a Srí Lanká-i tamilok helyzetének alakulása a szélsőséges csoportokra is hatást gyakorolhatnak.⁴²

India állásfoglalása mindennek tükrében az volt, hogy a szigeten élő összes tamilnak részesülnie kell az állampolgári jogok teljességéből, bár elismerte, hogy a szóban forgó népesség egy része Indiából érkezett áttelepülő. Az első, az ültetvényiek jogállásának rendezését célzó megegyezés India és Srí Lanká között 1964-ben kötött meg. Ennek értelmében India kész volt 525 000 ültetvényi tamil hazatelepülését tudomásul venni, ha a szigetország 300 000 főt állampolgárai sorába fogad. Srí Lanká 1974-ben megadta az állampolgárságot további 150 000 személynek és utódaiknak, míg 1986-ban még tovább lépve 96 000 olyan tamilt is befogadott, akiket eredetileg indiaiként határoztak meg.⁴³ Így, bár lassan és fájdalmasan, az ültetvényi tamilok jogi státuszával kapcsolatos évtizedes problémák végül a rendeződtek.

A fegyveres harc kibontakozása

Bandaranaiké második ciklusának eseményei nyomán minden korábbinál erősebben éleződött ki a két fő etnikum közti elvi szembenállás. A tamilok vezetői 1976-ban megalakították az Egyesült Tamil Felszabadítási Frontot (TULF).⁴⁴ A harcias elnevezés

⁴¹ Balogh András: Nemzeti kérdés Indiában in: Balogh András et al.: Nemzet és nacionalizmus, Korona, 2002, pp. 234-278.

⁴² Bullion: i.m., pp. 39-69. Sugata Bose - Ayesha Jalal: *Modern South Asia*. Routledge, 1998, pp. 220-238.

⁴³ Chandra Richard de Silva: i.m. pp. 237-238.

⁴⁴ Satchi Ponnambalam i.m. pp. 185-186.

valójában egy politikai célokat szolgáló intézményt takart, mely a tamilok mindkét közösségét egyesítette. Az egység azonban csak látszólagos volt, mert a két csoport érdekei csak bizonyos pontig voltak közösek. Egyaránt fontosnak tartották a minél szélesebb politikai önérvényesítés, a szociális és oktatási jogokból való részesedés és a gazdasági érvényesülés lehetőségeinek biztosítását. Ugyanakkor az eltérő gyökerek és társadalmi pozíciók miatt e pontokon túl különböző területeket állítottak volna törekvéseik fókuszába, és lassan bizonyossá vált, hogy a többségi társadalomhoz és az államhoz kötődő elképzeléseik is eltávolodtak egymástól.⁴⁵

A TULF-fal párhuzamosan megalakultak azon harci csoportok kezdeményei is, melyek a később kibontakozó gerillaháborúban jutnak majd fontos szerephez.⁴⁶ Vélupillai Prabháharan még 1972-ben alapította a Tamil Új Tigrisek mozgalmát, melyet csakhamar a Tamil Eelam Felszabadító Tigriseinek kereszteltek át, és melyre a későbbiekben fontos szerep várt. Ezek a szervezetek már a tamil önállóságért folytatott fegyveres küzdelmet tűzték zászlajukra.

Az 1977. évi választásokon Bandaranaike pártjának nagy riválisa, az UNP újra kormányra léphetett, és ezt a pozícióját közel harminc éven át meg is őrizte. Ez egyben azt is jelentette, hogy a Srí Lanká-i társadalom végzetes kettészakadásával és az etnikai háború kirobbanásával annak a szingaléz politikai erőnek kellett szembenéznie, amelyik korábban a leginkább késznek mutatkozott a tamilokkal való együttműködésre.⁴⁷

A hetvenes évek elejétől a különböző tamil harci szervezetek folyamatosan számos civil áldozatot követelő bombamerényleteket hajtottak végre a városi közigazgatások ellen. Terrorcselekményeik felkorbácsolták az indulatokat a városi lakosság köreiben. A kormány hivatalba lépése után közvetlenül újra tamil-ellenes megmozdulásokra került sor. Az erőszakhullám, amelyet a szociális feszültségek is tápláltak, a korábbi hasonló precedensekkel ellentétben nem enyhült az idő múltával, mivel a tamil fegyveresek folyamatos ellencsapásai fenntartották a konfliktus intenzitását. A személyes vitáktól kezdve a szakmai és gazdasági rivalizáláson át a világnézeti ellentétekig minden apróbb ütközési pont csak mélyítette a szakadékot a két etnikum tagjai között, és indítékot szolgáltatott a pogromokra.⁴⁸

⁴⁵ Bár az említett, lényegében az egyének egzisztenciális érvényesülését szolgáló célokban (oktatás, gazdasági érvényesülés stb.) meg tudtak állapodni, a politikai érvényesülés útjainak terén alapvető volt a nézetkülönbség. A ceyloniak területi autonómia-törekvései nem voltak felvállalhatóak az ültetvényiek számára, amely, szemben a TULF tamil nemzeti egységet kifejező jellegével, lényegében kitalasztotta volna őket, akik szórt településterületük miatt nem lehettek volna részesei a remélt autonómiának.

⁴⁶ Alan J. Bullion: i.m., pp. 91-93.

⁴⁷ Walter Schwarz: i.m. pp. 10-11.

⁴⁸ Satchi Ponnambalam i.m. pp. 194-211.

Noha az UNP választási győzelmével elvben lehetőség nyílt a két nemzet közötti kapcsolatok új alapokra helyezésére, a közhangulat, és az egyre romló közállapotok megakadályozták a közeledést. Mindazonáltal, az új kormány szinte rögtön eltörölte az arányosítási törvényt és a alkotmány reformját is megkezdte. Jayawardene elnök azonban jól tudta, hogy nem mehet szembe nyíltan a többség tamil-ellenes hangulatával, és belpolitikai helyzete ezért igen kényes. Az új, 1978-as alaptörvény mindenesetre elismerte nemzeti nyelvként a tamilt, és a kormányzati rendszert átalakítva bevezette a jelenleg is fennálló prezidenciális struktúrát.⁴⁹ A kétségkívül liberálisabb alkotmány azonban elkésett, a tamilok egy része már nem érte be az engedményeivel.

Ekkorra ugyanis a sziget tamil népessége egyértelműen válaszúthoz ért, és két csoportjuk általában különböző irányokat tekintett követendőnek. Az ültetvényi tamilokat nemigen érdekelte az államalapítás gondolata. Tömegeik a sziget belső területein a szingalézekkel vegyesen élnek. Így nem rendelkeznek olyan jellegzetes többségi településterülettel, mely a leendő állam határait kijelölhetné. A történelmi emlékezet, a historizmus által inspirált szempontok sem igen hatottak rájuk mozgósító erővel, hiszen beilleszkedésüket nem utolsó sorban éppen a szingaléz vezetők történeti érvei akadályozták. Ezen érvekkel szemben kellett az ültetvényieknek bizonyítaniuk saját igazukat. A stratégiai célok különbözősége már igen korán megbontotta a tamil társadalomrész látszólagos politikai egységét. Az ültetvényiek képviselői elhagyták a TULF-ot, és hajlandónak mutatkoztak a kormánnyal való együttműködésre, mely ezt jelentős gesztusokkal honorálta. Magatartásuk egyértelműen igazolja, hogy a jelenlegi háborúnak nincs közvetlen köze az ültetvényi tamilok évtizedeken áthúzódó jogi sérelmeihez, hanem a tamil-szingaléz konfliktusosság egy másik rétegeből fejlődött ki.

A szigetországi tamilok egy részének szeme előtt ugyanakkor az elveszett államiság visszaszerzésének képe lebegett, mozgósítva a harci csoportok bázisául szolgáló fiatal nemzedékek jelentős részét is. E csoportok gyakori hivatkozási alapja a szingalézek tamil-ellenes politikája volt, így a történetek ideológiai muníciót szolgáltattak a szakadár törekvésekhez. A sziget északi és keleti parti területein a srí lankai tamilok összefüggő településterülete már meghatározhatná a leendő Tamil Eelam területi kiterjedését. A számos fegyveres csoport ennek az álomnak a valóra váltásáért küzdött, és napjainkban is ez a Tamil Tigrisek legfőbb célja. A szecessziótól remélték közösségi és politikai problémáik megoldását,

⁴⁹ Az alkotmány teljes szövegét az évtizedek során eszközölt módosításokkal együtt ld.: *The Constitution of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka*, The Official Website of the Government of Sri Lanka, <http://www.priu.gov.lk/Cons/1987Constitution/Introduction.htm>, letöltve: 2007.02.01.

és persze vezetőik hatalmi igényeinek kielégítését is. A fegyveresek, szemben a tamilok – főként ültetvényi – vezetőinek egy részével, mindenfajta megállapodástól elzárkóztak, mivel azokat csak akadályként tudták elképzelni a végső céljukhoz vezető úton. Mikor terroristáik 1979-ben halálos kimenetelű támadást intéztek Jaffna rendőrfőnöke ellen, a kormányzat a hadsereg bevetésére is késznek mutatkozott a társadalmi béke helyreállítása és a belbiztonsági helyzet javítása érdekében.

A fellépést mégsem a haderő kezdte meg, hanem a társadalom megszervezhető elemei. A már említett rendszeressé váló utcai erőszak egy újabb epizódja, az 1983 júliusában lezajlott pogrom tekinthető a polgárháború közvetlen nyitányának. Mesterségesen kreált ürügyek alapján a felbujtott tömeg napokon keresztül támadta a tamil üzleteket és egyéb objektumokat Colombóban és több vidéki nagyvárosban.⁵⁰ Bár az áldozatok pontos száma máig nem ismert, bizonyosnak tűnik, hogy több száz, többségében tamil halottról beszélhetünk.⁵¹ Miután a sajtó utólag megpróbálta „elkenni” az ügyet, és érdemben a rendészeti erők sem próbálták megakadályozni az eseményeket, nem kerülhetjük meg a feltételezést, hogy a történetek mögött állami szereplők álltak.⁵² A pogrom és a hatóságok tétlensége intő jel volt a tamilok számára. A konfliktus még abban az évben nyílt háborúskodássá eszkalálódott.

A polgárháború kezdetét kétféleképpen is meghatározhatjuk. Major István egyik cikkében helyesen mutat rá az indiai tamilok erősen politikaorientált támogatása nyomán a hatvanas években kezdődött megmozdulások jelentőségére.⁵³ Ezek és a nyolcvanas évek eseményei között tamil részről kétségtelen a kontinuitás, ezért lehetséges a polgárháború nyitányaként is értelmezni őket. Én, a témával foglalkozó szakirodalom hagyományát követve, és abból kiindulva, hogy a nyolcvanas évek elejéig elvileg még kezelhetőek maradtak az események, az intenzívebb fegyveres összecsapások 1983. évi kibontakozását szoktam kezdőpontnak tekinteni.

A harci cselekmények és a háború fejleményeinek részletes leírása jelentősen meghaladná e tanulmány kereteit. Alapvető katonai tanulságok nem is igen vonhatók le belőlük. Ma már világos, hogy a kezdeti több felkelőmozgalom fellépése készületlenül érte a szingaléz haderőt, melytől már igen korán a helyzet végleges megoldását várták. A Srí Lanká-i hadsereg valóban hullámmzó, de – számos objektív tényező által korlátoztatva – általában

⁵⁰ A napi eseményekről számos folyóirat tudósított világszerte. Ld. pl: *The New York Times*, 1983. július 27.

⁵¹ C. R. de Silva szerint (i.m. p. 244.) a halálos áldozatok száma 471 fő, a tamilok általában 2000 halottról beszélnek.

⁵² A szingaléz politika súlyos adóssága, hogy a felelősöket máig nem nevezték meg.

⁵³ Major István: *A Srí Lanká-i tamil szeparatizmus indiai gyökerei*, Kül-Világ, 2006/3-4. szám, p. 55., <http://www.freeweb.hu/kul-vilag/2006/0304/major.pdf>, Letöltve: 2007.02.01.

gyenge teljesítményt nyújtott a polgárháború során.⁵⁴ A kilencvenes évek legeleje óta a tamilok küzdelmének főszereplője a már említett Tamil Eelam Felszabadító Tigrisei (LTTE) nevű fegyveres szervezet, mely a többi harcoló csoportot is magába olvasztotta vezetőjük Vélupillai Prabháharan irányítása alatt. A kétségkívül kiváló képességekkel rendelkező tamil vezér gerilla- és terrortaktikájával szemben a szingaléz kormányerők képtelenek hatékony ellenlépéseket kidolgozni. Napjainkban a világ más tájain is hasonló kimenetelű küzdelmek zajlanak reguláris katonai erők és irreguláris fegyveres csoportok között, így a jelenség már széles körben ismert.

Kitekintés és összefoglalás

A fentiekben áttekintettem a tamil és szingaléz népek konfliktusának történeti gyökereit az általános hivatkozási alapnak számító ókori kezdetektől az újkori kezdeteket jelentő gyarmati örökségen át a szuverén politikai kibontakozás során elkövetett hibáig. Ennek során említést tettem a két etnikum közti feszültségek gyarmati időkre visszavezethető társadalmi és belpolitikai gyökereiről. Kitértem továbbá a szingaléz kormányok azon lépéseire, melyek hozzájárultak a viszony végletes elmérgesítéséhez. Ismertettem a tamilok két markáns csoportját, azok eltérő helyzetét és törekvéseit. Ez utóbbi a szigetországiak egy részénél valóban nem kevésbé járult hozzá a háború kirobbanásához, mint a szingaléz politika. A Srí Lanká-i helyzet összetett és nyitott jellege miatt nehéz zárszót fűzni az elmondottakhoz, de mindenképpen érdemes még röviden jellemeznünk a polgárháború két évtizede után kialakult jelenlegi szituációt.

A 2002 februárjában megnyitott, és ma is (némi megszakítással és norvég közvetítéssel) folyó tűzszüneti- és béketárgyalások⁵⁵ számos fordulója ellenére a felek nemigen értek el

---

⁵⁴ Ezek között meg kell említeni, hogy Srí Lanká olyan szigetország, melynek környezetében hosszú ideig csupán egy állam (India) rendelkezett azzal a lehetőséggel, hogy csapást mérjen rá. Az ország honvédelmének alapkérdése tehát általában India magatartása volt. Az indiai kormány pedig rendre barátságosan viszonyult kicsiny szomszédjának viselt dolgaihoz. Emiatt a szigetállam hadserege sokáig csak igen formálisan készült a háborús működésre, az ország geostratégiai adottságai miatt pedig a szárazföldi erők szerepét ezen belül is minimálisra tervezték. A tamilok harcmodora viszont éppen ezt a haderőnemet állította komoly próba elé, melynek során a reguláris csapatok katonai eljárásai csak igen korlátozottan bizonyultak hatékonyak. Emellett kiterjedt esőerdővel az északi régió természetföldrajzi viszonyai is a gerilláknak kedveznek. Az itteni települések körzetei (sajnos részben egyes szingaléz katonák túlkapásai miatt) hamar ellenséges területekké váltak, ahol nehéz támaszpontokat kialakítani. Az ország nemzetbiztonsági elképzeléseiről, azok meghatározó tényezőiről és a polgárháború kezdeti szakaszáról ld.: Vernon L.B. Mendis: *National Security Concepts of States: Sri Lanka*, United Nations Institute for Disarmament Research, 1992.

⁵⁵ A tárgyalások publikus dokumentumait ld.: The Official Website of the Sri Lankan Governments Secretariat for Coordinating the Peace Progress (SLOPP),

áttörést. Mindössze egy tűzszüneti megállapodás született,⁵⁶ melynek törékeny voltára azóta is számos incidens hívja fel a figyelmet. A feleket egyszerre jellemzi a tárgyalási kényszer és a kompromisszumképtelenség, amely meglátásom szerint túlnyomórészt az alábbi helyzet következménye.

Szingaléz részről ma már a politikusok is lassan kénytelenek belátni, hogy a kialakult szituáció kezelése katonai eszközökkel lehetetlen, vagy legalábbis olyan áldozatokkal járna, amelyeket az ország képtelen lenne felvállalni. A békének ugyanakkor még nincs elég erős társadalmi bázisa. A régi konzervatív tényezők ugyanis máig érvényesülnek, miközben az emberek nagy részének „ingerküszöbe” oly mértékben megnőtt, hogy minden áldozata ellenére sem hajlandó igazán tudomást venni az északi területeken dúló behatárolt konfliktusról.⁵⁷ A gazdaság tartalékait ugyanakkor folyamatosan emészti a háború, a politikusok pedig, etnikai hovatarozásuktól függetlenül, állandó életveszéllyel néznek szembe.

Az északi tamil vidékeken – bár az utóbbi évtized során kialakult egy, a Tigrisek által kormányozott „törvényen kívüli” terület – a folyamatos szingaléz katonai nyomás miatt a normális közösségi élet megszervezhetetlen. Az LTTE harci módszerei kiállták ugyan a hatékonyság próbáját, de azok a nemzetközi jogot és normákat durván megsértik.

A külföldi (főleg a nyugati) kormányok terroristáknak tekintik őket, és elzárták egykor kiterjedt nyugati vállalkozásaiktól és anyagi bázisaiktól. Pénzügyi és hadkiegészítési nehézségeik így egyre szaporodnak. Az idő is ellenfeiknek kedvez. Srí Lankán ugyanis nincsen népelesszabályozási törvény. A sziget ökológiai katasztrófával fenyegető, aggasztó túlnépesedése mellett ennek az eredménye, hogy a lényegesen gyorsabban gyarapodó szingaléz populáció egyre nagyobb arányát teszi ki a társadalomnak. Ez kimondatlanul is a háború „biológiai” színtere, ahol a tamiloknak csak akkor van esélyük a győzelemre, ha sikerül lezárniuk településterületeiket az esetleges bevándorló szingalézek előtt és biztosítják saját közösségi jogait a többségi szavazás alapján működő mechanizmusokon kívül. Erre a legalkalmasabb az önálló államiság lenne, mely szinte az egyetlen dolog, amit Kotte nem hajlandó elfogadni.⁵⁸ A szingaléz érvelést aláhúzza az a tény, hogy a tamilok által lakott vidék több száz kilométeren át húzódó vékony területsávja nemigen tudna önálló lábba állni, államként életképtelen. Az LTTE tárgyalási képességeit saját vezetőinek személyes ambíciói is csökkentik. Prabháharan és bizalmasai hozzászórtak, hogy szinte korlátlan hatalom birtokosai

---

<http://www.peaceinsrilanka.org/peace2005/Insidepage/PeaceTalks/PeaceTalksMain.asp>, Letöltve: 2007. 02. 01.

⁵⁶ A tűzszüneti megállapodás 2002. február 23.-án lépett hatályba Erik Solheim norvég diplomata és stábjának bábáskodása mellett.

⁵⁷ Erről pl. Hardi Péter helyszíni riportját in: Szabad Föld 2006/8. szám, február 24.-március 2.

az általuk ellenőrzött területeken, melyet semmilyen alkotmányos keret nem köt gúzsba. Mindenfajta törvényes és demokratikus rendezés számukra csak visszalépés lenne a 23 éves harcukban megszerzett pozícióikhoz képest. A felsoroltak paradox módon egyszerre teszik kívánatosná és kérdésessé a békét, melynek tárgyalásai körül így legalább annyira ádáz küzdelem dúl, mint a hadszíntéren.

Jóslásokba nem bocsátkozhatom a békefolyamat sikeréről, avagy a háború lehetséges – bár adott körülmények között kevésbé valószínű – eszkalációjáról. Csupán megkíséreltem felvillantani néhány alapvető összefüggést a napjainkat jellemző állapotokat illetően. Csak remélhetem, hogy ezzel, és az ide vezető út ismertetésével segítettem az olvasót a napi események és a felek részéről időről-időre elhangzó hivatkozások jobb megértésében. Ha általános tanulságot kellene fűznöm a történetekhez, azt mondanám, hogy a nacionalizmus kétségtelen érték és közösségteremtő ereje ellenére Ázsiában sem okozott kisebb bonyodalmakat, mint Európában.

---

⁵⁸ Srí Lanká adminisztratív központja 1980-tól nem a széles körben ismert Colombo, hanem Srí Jayawardenepura-Kotte.